

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA ART-TERAPIYA
TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING NAZARIY VA
PSIXOLOGIK ASOSLARI**

Muxamedova Ferangiz Juma qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Maktabgacha ta'lim fakulteti magistranti

Elektron pochta manzili:

ferangizmuxamedova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotidagi bolalarning ijodiy faoliyatini rivojlantirishda „Art terapiya“ ning psixologik, pedagogik ahamiyati va foydalanish usullari haqida ma'lumot berilgan

Kalit so'zi: ART TERAPIYA, ijodiy faoliyat, maktabgacha ta'lim, ijodkorlik, qum, yorma, estetik tarbiya, axloqiy tarbiya, ruhiy tarbiya

Har qanday davlatning madaniyati, ijtimoiy ongining balandligi shu xalqning ruhiy sog'lomligi, aqliy quvvati va yuqori darajadagi tarbiyasi bilan belgilanadi. Komil inson bu ijodkor, yaratuvchi, har sohada faol, sog'lom fikrlaydigan, jismonan baquvvat insondir. O'sib kelayotgan yosh avloddan ana shunday sifatlarni tarbiyalashda maktabgacha ta'lim tashkilotining o'рни kattadir.

So'nggi yillarda jamiyatning ijtimoiy buyurtmasi o'zgarishi, ya'ni chuqur fikrlovchi, faol, ijodkor shaxsni shakllantirish talabi maktabgacha ta'lim jarayonini yanada kuchaytirish lozimligini ko'rsatdi. Bu esa ta'limda zamonaviy texnologiyalar hamda ko'rgazmali-amaliy metodlarni keng qo'llash, bolalarning faoliyatni rejalashtirish ko'nikmalari, ijodkorlikni rivojlantirishni taqozo etadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-hissiy, estetik rivojlanishida art-terapiya texnologiyalarining o'рни katta.

Birinchi marta art terapiya XX asrning 40-yillarida Qo'shma Shtatlarda Ikkinchi Jahon urushi davrida fashist lagerlaridan chiqarilgan bolalar bilan ishlash uchun qo'llanila boshlandi. Keyin art-terapiya, birinchi navbatda, diagnostika maqsadlarini ko'zladi. Hozirgi vaqtda art-terapiya nafaqat o'z dolzarbligini yo'qotmadi, balki aksincha, avlodlar tajribasida isbotlangan tuzatuvchi va terapevtik ta'sir tufayli rivojlanib, keng tarqaldi. U kattalar va bolalarda muvaffaqiyatli qo'llaniladi va art terapiya darslari bolalar bog'chasining uslubiy dasturlariga kiritilgan. Maktabgacha yoshdagi va nogiron bolalar uchun art-terapiya ayniqsa yorqin natijalar beradi. Usullarning mavjudligi va kontrendikatsiyaning yo'qligi har qanday yoshdagi va har qanday sog'liq uchun har qanday odam uchun art-terapiya bilan shug'ullanish imkonini beradi. Art-terapiya vazifalari: • psixologik muammolar diagnostikasi; • qatag'on

qilingan fikrlar va his-tuyg'ularni eng kam og'riqli yo'li; • jamiyat nuqtai nazaridan etarlicha moslashuvchanlik, tajovuzkorlik va boshqa salbiy namoyishlar; • psixoterapevtik davolash samaradorligini oshirish (yordamchi usul sifatida art terapiya); • hislar va his-tuyg'ularga e'tibor berishni o'rganish; • ijtimoiy tarmoqlarga yordam berish; • ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish; • o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini rivojlantirish; o'z-o'zini hurmat qilishni oshirish. Art-terapiyaning turlaridan biri bu musiqa terapiyasidir. Maktabgacha katta yoshdagi bolalar musiqani, badiiy asarlarni diqqat bilan tinglaydilar, tasviriy san'at asarlarini sinchiklab kuzatadilar, yomonlikni qoralaydilar. Bu orqali bolada musiqiy va shoirona tinglash qobiliyati rivojlanadi. Ularda ayrim musiqa janrlariga, adabiy va tasviriy san'at asarlariga nisbatan barqaror qiziqish paydo bo'ladi. Bolalarda badiiy-ijodiy qobiliyat rivojlana boshlaydi. Ularda mustaqil ravishda topishmoqlar, ashulalar, ertaklar, she'rlar to'qiydilar, applikatsiya va rasmlar ishlaydilar, endi ular o'zlarining va o'rtoqlarining ishlarini baholaydigan bo'lib qoladilar. Kuzatayotgan san'at asarlari, eshitayotgan musiqa asarlari, o'qilayotgan she'rlarning eng nozik tomonlarini ko'ra biladilar, seza boshlaydilar. Badiiy asarlaridagi ba'zi she'riy obrazlarni eslab qoladilar va o'z nutqlarida ishlatadilar. San'atning turli xil turlari bilan ishlashga asoslangan art terapiyaning ko'p turlari mavjud: izoterapiya (tasviriy san'at bilan bog'liq barcha narsalar: rasm, rasm, modellashtirish va boshqalar), rang terapiyasi, qum terapiyasi, musiqa terapiyasi, biblioterapiya (so'z bilan ishlash - kompozitsion ertaklar, she'rlar va boshqalar), raqs terapiyasi, dramaterapiya va boshqalar. Art-terapiyaning har bir turi mutaxassislariga tegishli bo'lgan o'ziga xos tor usullariga ega. Umuman olganda, aytish mumkinki, barcha turdagi art terapiya usullari miya yarim sharlari faoliyatini "almashtirish" ga asoslangan. Chap yarim shar - bu tsenzura, ong, ongning o'ziga xos turi bo'lib, ular ba'zida samimiy his-tuyg'ularni bostirishga imkon bermaydi. Ijodiy faoliyat davomida faollashtirilgan o'ng yarim shar, haqiqiy tajribani ifoda etish uchun yo'l ochadigan behush jarayonlarni qo'zg'atadi. Art texnologiyalarining ushbu turlari orqali tevarak- atrofdagi go'zallikka, san'atga badiiy o'yin va faoliyatning har xil turlariga nisbatan ularda qiziqish shakllana boshlaydi. Bolalar badiiy asar qahramonlari xatti-harakatiga juda katta his-hayajon bilan munosabat bildiradilar, ammo ularning fikrlari aniq, barqaror emasligi bilan ajralib turadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni tasviriy faoliyat jarayonida jamoa bo'lib ishlash malakalarini shakllantirish dolzarb ahamiyatga molik masalalardan biridir. Bolalarni tasviriy faoliyat orqali turli ranglar jilosini his tishga, estetik qobiliyatlarini o'stirishga faol chuqur fikrlashga va ko'tarinki kayfiyatda ishlashga o'rgatib borish muhimdir. Tasviriy faoliyat (rasm, loy ishi, applikatsiya, qurish yasash) bolalarda nafaqat qiziqish uyg'otadi, balki ularni o'rab turgan olamni o'z ishida aks ettirishda, olamni ko'z oldida yaxlit holda namoyon etishida va umuman har tomonlama shakllanishiga (estetik ahloqiy, aqliy) turtki

bo'ladi. Bolalardagi fikrlash qobiliyatini rivojlantirish uchun badiiy qobiliyatining hamma turlaridan ham xayolning ma'lum maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi ta'minlanadi. Bolalarni ijodiy maqsad qo'yishga o'rgatiladi. Bolalarning mustaqil ijodiy faoliyatlari bayramlarda ko'ngil ochish kechalarida, ekskursiya va sayrlarda, har xil o'yinlarda amalga oshiriladi. Bolalar o'zlarining badiiy ijodiy mahoratlarini, qobiliyatlarini bemalol, erkin namoyish qilishlari uchun tarbiyachi kerakli shart-sharoitni yaratib berishi zarur. Bolalarning bu xildagi mustaqil faoliyatlariga rahbarlik qilishda tarbiyachi yakka tartibda yondashishi lozim. Shu orqali u bolalarning o'ziga xos qobiliyat va imkoniyatlarni o'rganadi. Bolalar orasida ashula aytishga, rasm chizishga, musiqaga xavas juda erta uyg'onadi. Ammo bu hali bolaning kelajakda qanday mutaxassis bo'lishini aniqlash huquqini bermaydi. Bolalarga rasm ishlash texnikasini maxsus mashqlar tizimi orqali o'rgatish g'oyasi birinchilardan bo'lib Italiyalik san'atshunos Korrodo Richchi tomonidan qo'llab quvvatlangan bo'lib, ularsiz hatto kattalar ham bolalarning bilim saviyalari darajasida qolishi mumkinligini ta'kidlagan. Filadelfiyadagi badiiy ishlab chiqarish maktabining direktori, akademik Liberti Tedd qo'lining chaqqonligi, uning harakatchanligini tasvir mazmunini ifodalashning muhim sharti sifatida qaragan Uning fikrini qo'llab quvvatlagan holda ta'kidlash joizki, qo'lining chaqqonligi rasm ishlash texnikasini egallash, keng ma'noda bolalarda tasviriy savodxonlik elementlarini shakllantirish, ko'pgina faoliyat turlaridan asqotadigan rassomlik mahoratini rivojlantirish uchun zarur. Qum bilan rasm chizish so'nggi o'n yillikning zamonaviy sevimli mashg'ulotlarida biri bo'lib kelmoqda. Bu san'at orqali bolalarda ijodiy faoliyat shakllanmoqda. Qum bilan ishlagan bolalarda qo'l motorikasi faol rivojlanadi, bu esa o'z navbatida nutqni shakllantirishga va mavjud nuqsonlarni bartaraf etishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ikkala qo'lining harakatini aniqroq muvofiqlashtirish qobiliyati paydo bo'ladi. Qum bilan rasm chizish bolalarda ham kattalar orasida ham xayoliy fikrlarni rivojlantirishga yordam beradi. Tajribali rassomlar esa qumdan ajoyib animatsiyalar yaratadilar, qisqa vaqt ichida bir-birlariga silliq oqib tushadigan rasmlardan iborat butun bir hikoya oldimizda gavdalanadi.

Bolalarni go'zallikka oshno qilish, ularda hayotiy voqealarni to'g'ri tushunish, olijanob his-tuyg'ularni va intilishlarni shakllantirishga yordam beradi. Bolalarda ijodiy faoliyatni shakllantirishda Artterapiya va qum san'atidan foydalanish yaxshi natijalarni yuzaga chiqardi. Artterapiya faoliyatlarida bolalar qiziqishlari va emotsiyalari rivojlana bordi. Yangilik yaratishga bo'lgan qiziqish ijobiy his-tuyg'ular va emotsiyalar shakllana boradi. Bolalar rasm chizish jarayonida turli ranglarni hosil qilishadi. Har bir bola o'zi xohlagan rasmini o'zi xohlagandek tasvirladilar. Bu jarayonda bolalarning kayfiyatlari ko'tariladi, o'rtoqlariga nisbatan ham xushchaqchaq munosabatda bo'lishadi. Qumda rasm chizish jarayonida bolalarda avvalo hayratlanish hissi kuzatiladi. Sababi bolalar avval bu jarayonni kuzatmaganlar. Qumda rasm chizish jarayonida maniy yormasidan foydalandik. Chunki qum gigiena talablariga va

bolalarning sog'ligi muhofazasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bolalar qiziqqanliklaridan hatto yormani og'izlariga solib ko'rishdi. Rasm chizish jarayonida zavq va hayajon bilan rasm chizishdi. Yosh avlodga ta'lim tarbiya berish jarayonida bugungi pedagogikaning zamonaviy yutuqlaridan foydalanib, hamda interfaol usullardan foydalanishimiz kerak. Art terapiya ham bugungi kunda pedagogika va psixologiya sohasida juda keng tarqalmoqda. Bizda ham mashg'ulot o'tish jarayonida Art terapiyadan foydalanish juda samarali natija beradi.

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, erta ta'lim -tarbiya insonning butun umri davomida farovon va baxtli hayot kechirishi uchun mustahkam asos bo'ladi. Shu bilan birga, erta ta'lim-tarbiya bolaning ijtimoiy- hissiy, kognitiv va jismoniy ehtiyojlarini birlashtirishga qaratilgan. Bolalarda ijodiy qobiliyatni rivojlantirish asosida estetik tarbiya ham shakllanadi. Bolalarni go'zallikka oshno qilish, ularda hayotiy voqealarni to'g'ri tushunish, olijanob his-tuyg'ularni va intilishlarni shakllantirishga yordam beradi.

Adabiyotlar ro'yxati:

- 1.“Maktabgacha pedagogika” F.R.Qodirova,SH.Q.Toshpo'latova, N.M.Kayumova,
2. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA KATTA YOSHDAGI BOLALARNING IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA “ART TERAPIYA”NING AHAMIYATI Tojiyeva Nargiza Ilhom qizi Ro'ziyeva Dilobar Chori qizi
- 3.”Oila kutubxonasi” M. Abdurahmonova M.Rahmonova. T.20109612
- 4.Maktabgacha ta'lim muassasalarida aplikatsiya mashg'ulotlarni o'tkazish metodikasi. D.M.Mahmudova.T. 2019
- 5.“MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA MARKAZLAR FAOLIYATINING PEDAGOGIK INNOVATSION KLASTERI” AZAMATOVA DILDORA SHUXRAT QIZI
6. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR BILAN ISHLASHDA ART-TERAPIYA. SEHRLI DUNYO YARATISH. BOLALAR UCHUN ART-TERAPIYA TURLARI Abidova Dilafuz Sattarovna